فصل‌نامه رهیافتی در جامعه شناسی و توسعه
Journal of Approaches in Sociology and Development
https://www.jasd.ir
دوره ۱، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۴، صفحات ۵۲ تا ۷۲
eISSN: 3115-7955
Research-Mixed

Investigating factors affecting rural tourism development

Hossein Sedaghat

Department of Human Resources Studies and Evaluation, Research Center of Resource Management Studies and Knowledge-Based Business , Iran.

Receive:
11 September 2025
Revise:
03 October 2025
Accept:
31 October 2025

Abstract

Purpose: The purpose of this study was to investigate the factors influencing the development of rural tourism in the Mahan District of Kerman County.

Method: This research is applied-developmental in purpose and descriptive-analytical in method. The statistical population consisted of all residents of six tourism-receiving villages in the Mahan District (N = 7,656). Using stratified random sampling and Cochran's formula, a sample of 366 participants was selected. Data were collected using a questionnaire measuring factors affecting rural tourism development. The validity and reliability of the questionnaire were assessed at 0.93 and 0.90, respectively. To identify strengths, weaknesses, opportunities, and threats, both the External Factor Evaluation (EFE) and Internal Factor Evaluation (IFE) matrices were used, and the SWOT matrix served to determine the factors influencing rural tourism development. Additionally, the Analytic Hierarchy Process (AHP) was employed to prioritize the criteria and sub-criteria.

Findings: The results derived from the SWOT matrix indicate a significant relationship among the factors influencing rural tourism development in the Mahan District of Kerman County.

Conclusion: Tourism is one of the most important activities of contemporary human society. While creating profound transformations in the physical landscape, it reshapes political, economic, and cultural conditions as well as human lifestyles.

Keywords:
Sustainable development,
Rural tourism,
Mahan District,
Kerman County

Please cite this article as (APA): Sedaghat, H. (2025). Investigating factors affecting rural tourism development. *Journal of Approaches in Sociology and Development*, *1*(3), 52-72.

https://doi.org/10.22034/jasd.2025.234865

Authors retain the copyright and full publishing rights.
Published by Raz Nahan Publishing.
This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Publisher: Raz Nahan Publishing.(RN.PUB)

Corresponding Author: Hossein Sedaghat
Email: andishvarzan@gmail.com

فصل‌نامه رهیافتی در جامعه شناسی و توسعه

https://www.jasd.ir

دوره ۱، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۴، صفحات ۵۲ تا ۷۲

پژوهشی-آمیخته

eISSN: 3115-7955

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه بخش ماهان شهرستان کرمان)

حسین صداقت

گروه مطالعات و ارزیابی منابع انسانی، مرکز پژوهشی مطالعات مدیریت منابع و کسب و کاردانش محور، ایران

تاریخ دریافت:
۲۰ شهریور ۱۴۰۴
تاریخ بازنگری:
۱۱ مهر ۱۴۰۴
تاریخ پذیرش:
۰۹ آبان ۱۴۰۴

کلید واژه‌ها:
توسعه پایدار،
گردشگری روستایی،
بخش ماهان،
شهرستان کرمان

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی در بخش ماهان شهرستان کرمان بود.

روش: این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی- توسعه‌ای و از لحاظ روش توصیفی- تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه روستاییان ۶ روستای گردشگر پذیر بخش ماهان شهرستان کرمان بود به تعداد (۷۶۵۶) نفر، که از این تعداد ۳۶۶ بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و طبق فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی استفاده شد. روایی و پایایی پرسشنامه به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۹۰ سنجیده شد. جهت شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از هر دو ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی (EFE) و درونی (IFE) و جهت شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی از ماتریس SWOT استفاده شد. همچنین برای تعیین اولویت معیارها و زیرمعیارهای تحقیق از مدل فرایند تحلیل سلسله مراتبی موسوم به AHP استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج حاصل از ماتریس سوات نشان می‌دهد بین عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی در بخش ماهان شهرستان کرمان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتیجه‌گیری: گردشگری از مهمترین فعالیت‌های انسان معاصر است که همراه با بوجود آوردن تغییراتی شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و روش زندگی انسان‌ها را دگرگون می‌سازد.

لطفاً به این مقاله استناد کنید (APA): صداقت، حسین. (۱۴۰۴). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه بخش ماهان شهرستان کرمان). *فصلنامه رهیافتی در جامعه شناسی و توسعه*. (۳)۱. ۵۲-۷۲.

https://doi.org/10.22034/jasd.2025.234865

Authors retain the copyright and full publishing rights.
Published by Raz Nahan Publishing.
This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

ناشر: انتشارات راز نهان

نویسنده مسئول: حسین صداقت

ایمیل: andishvarzan@gmail.com

مقدمه

گردشگری، یکی از بزرگترین صنایع جهان شمول است کشورهای بسیاری روی این صنعت سرمایه گذاری کرده‌اند زیرا مطمئن به سود آوری بلند مدت آن هستند و گردشگری را طلای سیال نامیده‌اند (ورما و همکاران[1]،۲۰۲۴: ۲۰۴). به گزارش شورای سفر و گردشگری، پانزده درصد درآمد اقتصادی جهان، از راه گردشگری به دست می‌آید و ۳۵۰ میلیون نفر در این صنعت اشتغال دارند بررسی‌های اقتصادی جهان نشان می‌دهد که بر اساس اطلاعات سال ۲۰۲۴ از هر ۲۰ شغل موجود در جهان یک مورد به صنعت گردشگری اختصاص یافته است (جوشی و همکاران[2]،۲۰۲۴: ۱۴۹). در فرایند جهانی شدن اقتصاد که با شتاب بسیاری در حال انجام است و اقتصاد تمامی کشورهای جهان را تحت تأثیر خود قرار داده، برای رهایی از اقتصاد تک محصولی و رسیدن به توسعهٔ پایدار و بادوام، گردشگری روستایی، یکی از مهم‌ترین محورهای رشد و توسعهٔ اقتصادی کشورها است (اکبریان رونیزی و همکاران،۱۴۰۴: ۸۵). روستاهای ایران به لحاظ شرایط اقلیمی مطلوب و داشتن قابلیت‌های انسانی و طبیعی ویژه می‌توانند به عنوان جاذبه‌های منحصر به فرد مطرح شوند. داشتن فضاهای کالبدی، معماری‌های خاص، شرایط جغرافیایی، فرهنگ و آداب و سنن، فعالیت‌های اقتصادی، صنایع دستی، الگوی معیشت، سکوت و آرامش، مناظر بکر و متنوع، از ویژگی‌های ارزشمندی است که به توسعه‌ی گردشگری روستایی در ایران کمک شایان توجهی می‌کند (ایمانی و معدنی،۱۴۰۳: ۱۶۹). توسعه‌ی گردشگری روستایی در اکثر کشورهای اروپایی به عنوان فعالیت مکمل بالقوه برای جوامع روستایی مرسوم شده و در اکثر کشورهای در حال توسعه جهان افزایش قابل ملاحظه‌ای یافته است (پاشایی و تقدیسی،۱۴۰۴: ۴۶). با توجه به ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی موجود در سکونتگاه‌های روستایی کشور، گردشگری می‌تواند نقش مهمی در تجدید حیات روستاها، ایجاد اشتغال و درآمد برای مردم محلی، حفاظت از میراث طبیعی، تاریخی و فرهنگی و در نهایت توسعه‌ی یکپارچه و پایدار روستایی داشته است (قادری و همکاران،۱۴۰۴: ۷۶۶). یکی از مهمترین تهدیدات جوامع روستایی کشور طی سال‌های اخیر، افزایش نرخ بیکاری و خروج نسل جوان از اجتماعات روستایی به دلیل نبود فرصت‌های شغلی در بخش کشاورزی و فقدان زمینه‌ی اشتغال در سایر بخش‌های اقتصادی است (احمدی و همکاران،۱۴۰۴: ۶۵). بررسی ساختار اقتصادی نواحی روستایی کشور و به تبع آن شهرستان کرمان و بخش ماهان گویای این مطلب است که متاسفانه «کشاورزی» محور اساسی تأمین معیشت به شمار آمده و در اغلب برنامه‌های توسعه نیز، مهم‌ترین و تنها رکن اقتصادی روستا را شامل می‌شود، هر چند چنین ساختاری در گذشته با توجه به اقتصاد بسته و ویژگی‌های روستا و روستائیان قابلیّت دوام داشت ولی با گسترش بازار و تأثیر انکارناپذیر آن بر فضاهای روستایی و ناپایداری‌های موجود در ابعاد مختلف طبیعی، اقتصادی و اجتماعی، مشکل بتواند اشتغال را در نواحی روستایی تضمین نماید (میررحیمی،۱۴۰۴: ۳۹). تکیه بر بخش کشاورزی و عدم تنوع فعالیت‌های اقتصادی طی دهه‌های گذشته در بخش ماهان مشکلات خاصی به دنبال داشته است که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

– آسیب‌پذیری شدید اقتصادی و بی‌ثباتی منابع درآمدی در برابر نوسانات اقلیمی طی سال‌های اخیر، مانند خشک‌سالی و سرمازدگی (به دلیل وابستگی اقتصاد به بخش کشاورزی و به دنبال آن انعطاف‌پذیری پائین اقتصاد روستایی)

[1] - Verma & etal
[2] - Joshi & etal

- افزایش فشار بر منابع پایه محیطی، بهدلیل محدودیت منابع تولید و در نهایت تخریب آن (افزایش تقاضای آب و ...)؛ لازم به ذکر است که خشکسالی‌های اخیر (۱۳۹۵ تاکنون) باعث افت ۸۵ درصد منابع آبی این بخش گردیده که نتیجه آن خشکیدن ۱۰ رشته قنات و ۲۱ چشمه دائمی می‌باشد

- محدودیت اشتغال و نداشتن فرصت‌های شغلی متنوع در مناطق روستایی برای جوانان و نیروی کار مازاد بخش کشاورزی

- بیکاری آشکار و پنهان (به دلیل کمرنگ بودن فعالیت‌های مکمل تولید و فقدان فرصت‌های شغلی غیر کشاورزی و به دنبال آن کاهش درآمد و افزایش فقر) (علیزاده عباس آبادی و خزایی پول،۱۴۰۴: ۸۴).

- کاهش بازده سرمایه در بخش کشاورزی طی سال‌های اخیر به دلایل مختلف از جمله نوسانات اقلیمی و بازده‌ی کم تولید، نوسان قیمت محصول و فقدان مکانیزم تنظیم بازار، نقش واسطه‌ها

- مهاجرت نیروی انسانی جوان و جویای کار و کشاورزان خرده پا از نواحی روستایی به شهرهای کرمان، ماهان و... برای دسترسی به فرصت‌های شغلی (سیف الدینی خالقی و همکاران،۱۴۰۱: ۱۲۳۳). چنین شرایطی که تحت تأثیر ساختار اقتصادی غیرمتنوع و تکیه بر بخش کشاورزی به وجود آمده است، نه تنها در ساختارهای اقتصادی بلکه در ساختارهای اجتماعی و زیست محیطی نیز تأثیر می‌گذارد و در نهایت موجب کاهش فرصت‌های شغلی و تقلیل ثبات و ایجاد ناپایداری در نواحی روستایی بخش ماهان گردیده است، بخش ماهان در بخش صنعت نیز با محدودیت‌های زیادی مواجه است. باتوجه به ناهماهنگی صنایع موجود با تخصص و مهارت روستائیان، در حال حاضر بخش صنعت همانند کشاورزی توانایی لازم برای ایجاد اشتغال و درآمد برای روستائیان را ندارد (کمالی،۱۴۰۰: ۱۴۸). همان گونه که ذکر شد طی سال‌های اخیر اقتصاد روستایی (کشاورزی و صنعت) در بخش ماهان با افت شدید اشتغال و درآمد مواجه بوده است. نظریه‌پردازان توسعه، در چارچوب الگوی توسعه‌ی پایدار روستایی یکی از راهبردهای برون رفت از این وضعیت را استفاده از قابلیت‌های گردشگری در نواحی روستایی دارای قابلیت یاد شده می‌دانند (ما و همکاران[1]،۲۰۲۴: ۱۳۹). این نظریه پردازان، گردشگری به عنوان ابزاری بالقوه و راهبردی توانمند برای تنوع بخشی اقتصاد روستایی و هدایت جریانات اقتصادی، اشتغال و جمعیت به سوی روستاها می‌شناسند. زیرا میزان اشتغال‌زایی گردشگری در برابر کشاورزی و صنعت رقم بسیار قابل توجهی است و هر نفر گردشگر می‌تواند بین ۱۶-۶ نفر را به طور مستقیم و غیرمستقیم مشغول به کار کند (پرایتنو و همکاران[2]،۲۰۲۴: ۸۸). به نظر می‌رسد با توجه به معضل بیکاری در نواحی روستایی کشور (نرخ بیکاری کشور بیش از ۱۲٪) و با توجه به قدرت اشتغال‌زایی گردشگری، برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار صنعت گردشگری در نواحی روستایی مستعد می‌تواند به عنوان یک راهکار مؤثر مورد توجه قرار گیرد (دوزنده ضیابری و همکاران،۱۴۰۴: ۶). با توجه به قابلیت‌های موجود در این بخش می‌توان گردشگری را به عنوان یکی از گزینه‌های مؤثر در تنوع بخشی اقتصاد روستایی در مناطقی که قابلیت توسعه پایدار آن وجود دارد به کار گرفت. این پژوهش با هدف کمی نمودن اثرات حضور گردشگران (حدود ۷۰۰۰۰ نفر گردشگر سالیانه) بر توسعه پایدار نواحی روستایی بخش ماهان کرمان تدوین گردیده است، با توجه به اینکه روستاهای این بخش به لحاظ موقعیت مکانی و داشتن عناصر مهم جذب گردشگر، زمینه‌های مناسبی برای توسعه گردشگری روستایی دارند، ضروری است اثرات جامعه شناختی گردشگری بر

[1]- Ma & etal
[2] - Prayitno & etal

توسعه پایدار روستایی عوامل مؤثر بر آن در این منطقه، مطالعه شود تا از سوی متولیان امر مورد توجه بیشتری واقع گردد. از اینرو شناسایی و معرفی عوامل جامعه شناختی مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی در بخش ماهان شهرستان کرمان و شناخت مشکلات و تنگناهای توسعه گردشگری در این بخش و در نتیجه ارائه راهبردهای کاربردی و برنامه ریزی شده در جهت رفع مشکلات و تنگناهای گردشگری از اهداف اصلی این پژوهش می‌باشد. براین اساس باتوجه به قابلیت‌های طبیعی و ذاتی منطقه و با بهره‌گیری از مشارکت اهالی، چشم انداز توسعه گردشگری ناحیه مبنی بر استفاده مطلوب از این منابع در مسیر اهداف توسعه پایدار گردشگری تبیین گردید و تلاش شد با بهره گیری از ابزار و روش‌های جدید به نحو مطلوب از این امکانات استفاده شود. با نظر گرفتن موارد فوق و درک این مطلب که شناخت پتانسیل‌ها و محدودیت‌های منطقه مورد پژوهش می‌تواند تأثیر سازنده‌ای بر برنامه‌ریزی مناسب در سطح شهرستان کرمان و بخش ماهان و رفع مشکلات و مسائل آنها داشته باشد سعی شده است ضمن پاسخگویی به این سؤال که پتانسیل‌ها و محدودیت‌های عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی در بخش ماهان شهرستان کرمان کدام است؟ و چه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری پایدار این شهرستان و بخش وجود دارد؟ به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دیدگاه مشارکت کنندگان و افراد ذینفع در جهت توسعه یکپارچه گردشگری در محدوده پرداخته و در نهایت باتوجه به این نظرات و دیدگاه‌ها، راهبردها و راهکارهای مناسب به روش سوات به منظور بهره گیری بهینه و هدفمند از نقات قوت و فرصت‌ها و تقویت یا از بین بردن نقاط ضعف و تهدیدها در جهت دستیابی به توسعه پایدار گردشگری روستایی ارئه شود.

مبانی نظری پژوهش

تعریف و مفهوم گردشگری روستایی

گردشگری روستایی[1] عملی است برای جذب گردشگران به یک منطقه، در اصل برای اهداف کشاورزی. گردشگری روستایی با جذب گردشگران به مناطق روستایی باعث ایجاد شکلی از آرامش روحی و روانی در آن‌ها شده که به دنبال روند رو به رشد نوعی گردشگری است که هم آموزشی و هم تفریحی است. همچنین این نوع از گردشگری گزینه دیگری برای تنوع فعالیت‌های کشاورزان و کارآفرینانی است که مایل به فعالیت‌های کشاورزی، مهمان‌نوازی در مزرعه خویش بوده و این امر فعالیت‌های اقتصادی بیشتری را در مناطق روستایی به ارمغان می‌آورد. به‌طور کلی تصوری که از گردشگری وجود دارد، این است که برای شکل‌گیری گردشگری نیاز به محرک‌ها و عناصر بزرگی است که بتواند جذب توریسم نموده و سبب ماندگاری گردشگر شود (شوکتی آمقانی و همکاران،۱۴۰۴: ۵۹). در واقع آنچه از گردشگری و فعالیت‌های آن در اذهان تداعی می‌شود، گردشگری فعالیتی است که نیاز به سرمایه و امکانات زیرساختی فراوانی دارد. این تصویر گردشگری توده‌ای ممکن است کارآفرینان کوچک را که توریست را به عنوان یک گزینه جایگزین برای افزایش درآمد خود در نظر می‌گیرند، از بین ببرد. با این حال، گردشگری روستایی را می‌توان در یک مقیاس کوچک، کم‌اثر از منظر اثرات نامطلوب زیست‌محیطی، آموزش محور وبا فعالیت‌های تفریحی مشاهده کرد (منظم اسماعیل پور و همکاران،۱۴۰۴: ۱۲۳). گردشگری روستایی زیرمجموعه‌ای از صنعت بزرگ‌تری به نام گردشگری

[1] - Rural tourism

روستایی است که شامل استراحتگاه‌ها، سایت‌های بازار کشاورزان، تورهای غیرگردشگری روستایی، غیرانتفاعی و دیگر فعالیت‌های اوقات فراغت و پذیرایی از مهمان بوده که گردشگران را به حومه‌ها جذب می‌کند. گردشگری روستایی یک مفهوم ترکیبی است که ادغام عناصر دو صنایع پیچیده، کشاورزی و سفر / گردشگری به منظور ایجاد و گسترش بازارهای سودآور جدید برای محصولات کشاورزی و خدمات در مزرعه و تجارب سفر برای گردشگران در یک بازار بزرگ منطقه‌ای است. اگر چه یک تعریف واحدی از گردشگری روستایی به‌طور گسترده و شناخته شده وجود ندارد، اما گردشگری روستایی شامل در هم تنیدگی مفاهیم مهم بازاریابی و توسعه اقتصادی است که امروزه در حال گسترش است (جان جووا و همکاران[1]،۲۰۲۳: ۵۸۰).

تاریخچه گردشگری روستایی

گردشگری روستایی جزو اولین سبک‌های سفر بود که گردشگران به آن توجه کردند. این سبک از گردشگری به دلیل دسترسی به طبیعت، بسیار برای گردشگران محبوبیت داشت اما گردشگری روستایی به صورت رسمی در جهان از سال ۱۹۴۵ و با شروع روش‌های آسان حمل‌ونقل شروع شد (یانان و همکاران[2]،۲۰۲۴: ۳۷). در ایران هم کمتر از یک دهه است که روستاهای زیادی به دلیل داشتن جاذبه‌های گردشگری زیبا مورد توجه گردشگران قرار گرفته‌اند و با توجه به اینکه امکانات اقامت در روستاها و راه‌های رفت‌وآمد به آن‌ها راحت‌تر شده است تقاضای سفر به این منطقه‌ها رشد خوبی پیدا کرده است. از مهم‌ترین قطب‌های گردشگری می‌توان به روستای گردشگری لرد در استان اردبیل، کندوان در آذربایجان شرقی، ابیانه در نطنز استان اصفهان اشاره کرد (عنابستانی و همکاران،۱۴۰۴: ۲۹).

انواع گردشگری در روستاها

گردشگری در روستاها هنوز تعریف درستی در روش‌های سفر ندارد و دسته‌بندی مشخصی برای انواع آن وجود ندارد. اما با این‌حال به چند نوع تقسیم می‌شود و گردشگران هر کدام، اهداف مختلفی برای سفر به روستاها دارند.

-گردشگری کشاورزی

یکی از سبک‌های گردشگری روستایی، گردشگری کشاورزی است. تصور کنید گشت‌وگذار در مزرعه‌های کشاورزی، تجربه کار و کمک به کشاورزان چقدر لذت‌بخش است (ورانا[3]،۲۰۲۳: ۳۴).

- طبیعت‌گردی یا اکوتوریسم

طبیعت گردی یا اکوتوریسم پر طرفدارترین نوع از روستاگردی است که در آن سفر برای دیدن طبیعت انجام می‌شود. گردشگران در این سبک از سفر برای دیدن و لذت بردن از طبیعت روستا به آنجا سفر می‌کنند (میلر و تورس دلگادو[4]،۲۰۲۳: ۱۴۸۶).

-گردشگری فرهنگی

هر کدام از روستاها فرهنگ و رسم‌های جالبی در مراسم‌های مثل عروسی، عزاداری، شب یلدا، عید نوروز و عیدهای مذهبی دارد و همین موضوع از دلایل خوب سفر به آن‌هاست. بسیاری از گردشگران برای آشنایی با معماری خانه‌های روستایی، آداب‌و رسوم و فرهنگ‌های مختلف به روستاها سفر می‌کنند که به این سبک از سفر، گردشگری فرهنگی

[1] - Janjua & etal
[2]- Yanan & etal
[3] - Vrana & etal
[4] - Miller & Torres-Delgado

می‌گویند. آیین عروس بران در روستای لرد استان اردبیل، معماری خانه‌های روستای کندوان در آذربایجان شرقی، کوچه‌های روستای ابیانه در نطنز اصفهان (عزیزی و همکاران،۱۴۰۴: ۵).

پیشینه تجربی پژوهش

- پورمهدی امیری و قاسمی (۱۴۰۲) تحقیقی تحت عنوان شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه مناطق گردشگری مازندران با رویکرد مشارکتی انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد در ماتریس ارزیابی داخلی و خارجی (IE) راهبردهای محافظه کارانه به عنوان راهبردهای اجرا شدنی مطرح‌اند. و توسعه گردشگری شهری یک سری از مهمترین و اصلی‌ترین انگیزه‌ها را دنبال می‌کند که آشنایی با اهداف توسعه گردشگری شهری می‌تواند کمک بسیار بزرگی را برای آشنایی با مفهوم توسعه گردشگری و کسب درآمد داشته باشد.

- جوان و همکاران (۱۴۰۳) تحقیقی تحت عنوان شناسایی تأثیرگذارترین و تأثیرپذیرترین عوامل توسعه گردشگری روستایی در راستای اقتصاد پایدار انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد عواملی مانند شناسایی ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل، تدوین و اجرای سند راهبردی و توسعه گردشگری روستایی و اطلاع رسانی مناسب از توانمندی‌های گردشگری روستایی از تأثیرگذارترین عوامل توسعه گردشگری روستایی در راستای اقتصاد پایدار روستا به شمار می‌آیند.

- علیزاده عباس آبادی و خزایی پول (۱۴۰۴) تحقیقی تحت عنوان مدیریت گردشگری روستایی در جهت توسعه و شناخت فرهنگ محلی انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد گردشگری روستایی می‌تواند به تقویت اقتصاد محلی. حفظ فرهنگ و سنت‌های بومی و بهبود کیفیت زندگی ساکنان کمک کند. با این حالء چالش‌هایی نظیر عدم برنامه‌ریزی مناسب» کمبود زیرساخت‌ها و تاثیرات منفی زیست‌محیطی نیز شناسایی شده‌اند.

- بیونگ پارک و همکاران[1](۲۰۱۲) تحقیقی تحت عنوان عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی در جوامع گردشگری روستایی در کره جنوبی انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که کشاورزان میوه، سبزیجات و برنج که مشاغل اقامتی در مزرعه و برنامه‌های فعالیت روستایی برای گردشگران را نیز اداره می‌کردند، بیشترین میزان سرمایه اجتماعی را داشتند.

- صادقی و سیدی (۲۰۲۳) تحقیقی تحت عنوان گردشگری و توسعه روستایی انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد برای اینکه این نوع گردشگری در روند مناسبی برای توسعه پایدار مناطق روستایی قرار گیرد، باید اصول توسعه پایدار مبتنی بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و مبتنی بر رویکرد سیستمی در تمام مراحل و فرآیندهای آن مورد تأکید قرار گیرد.

- سوتاک بندکووا و همکاران[2](۲۰۲۵) تحقیقی تحت عنوان تحلیل جامع توسعه گردشگری روستایی: سیر تکامل تاریخی، روندهای فعلی و چشم‌اندازهای آینده انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد شش موضوع اصلی تحقیق پدیدار شد: (الف) تأثیر گردشگری روستایی بر کشاورزی و محیط زیست، (ب) نقش حفاظت از طبیعت و اکوتوریسم در توسعه پایدار، (ج) رویکردهای اکولوژیکی و پایدار در حفاظت از تنوع زیستی، (د) نوآوری‌های بیوتکنولوژیکی در گردشگری روستایی، (ه) عوامل جمعیتی و اجتماعی که تفریحات در فضای باز را شکل می‌دهند، و (و) تأثیر گردشگری روستایی بر توسعه پایدار و زندگی اجتماعی.

[1] - Byeong Park & etal
[2] - SotákBenedeková & etal

روش شناسی پژوهش

هدف از پژوهش حاضر توسعه دانش کاربردی در یک زمینه دانش خاص است و به قصد کاربرد نتایج یافته‌ها برای حل مشکلات خاص درون سازمان انجام می‌شود، بنابراین پژوهش حاضر از لحاظ هدف، تحقیق کاربردی- توسعه‌ای و از نظر روش، تحقیق توصیفی- تحلیلی است. در پژوهش حاضر جهت جمع آوری داده‌ها از هردو روش میدانی و کتابخانه‌ای استفاده گردیده است. جهت تدوین ادبیات و پیشینه پژوهش از روش کتابخانه‌ای وجهت گردآوری داده‌های مربوط به متغیرهای تحقیق از روش میدانی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه روستاییان ۶ روستای گردشگر پذیر بخش ماهان شهرستان کرمان بود به تعداد (۷۶۵۶) نفر، که از این تعداد ۳۶۶ بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و طبق فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی (محقق ساخته) استفاده شد. روایی و پایایی پرسشنامه به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۹۰ سنجیده شد. جهت شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از هر دو ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی (EFE) و دورنی (IFE) و جهت شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی از ماتریس SWOT استفاده شد. همچنین برای تعیین اولویت معیارها و زیرمعیارهای تحقیق از مدل فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی موسوم به AHP استفاده شد.

$$n=\frac{\frac{Z^2_{1-\frac{\alpha}{2}}\times p\times q}{d^2}}{1+\left[\frac{1}{N}\left(\frac{Z^2_{1-\frac{\alpha}{2}}\times p\times q}{d^2}-1\right)\right]}\Rightarrow n=\frac{(1/96)^2\times\frac{(0/5\times 0/5)}{(0/05)^2}}{1+\frac{1}{7656}(1/96)^2\times\frac{(0/5\times 0/5)}{(0/05)^2}-1}\cong 366$$

Z=1. 96: صدک نهصد و هفتاد و پنج هزارم در توزیع نرمال استاندارد.

P=0. 5 و q=1-p: نسبت واحدهای جامعه با یک ویژگی مورد نظر.

α=0. 05: خطای نوع اول.

d=0. 05: حداکثر خطای برآورد در نظر گرفته شده.

N=366: حجم جامعه.

جدول ۱: تعداد حجم نمونه در روستاهای مورد بررسی بر اساس روش نمونه‌گیری طبقه‌ای

نام روستا	تعداد گردشگر بازدید کننده از روستا	تعداد افراد ساکن در روستا (N) در سال ۱۴۰۴	تعداد حجم نمونه (n)
قناتغستان	۲۴۳۵۴	۲۵۳۱	۸۲
لنگر	۲۷۳۲۵	۲۸۱۰	۹۹
عرب آباد	۱۸۰۶	۴۲۸	۳۸
سکنج	۴۱۸۷	۶۲۲	۴۹
حجت آباد	۶۵۳۶	۶۶۳	۵۱
اسماعیل آباد	۵۹۳۸	۶۰۲	۴۷
جمع کل	۷۰۱۴۶	۷۶۵۶	۳۶۶

معرفی منطقه مورد مطالعه (محدوده تحقیق)

بخش ماهان یکی از بخش‌های شهرستان کرمان است که در ۳۵ کیلومتری جنوب شرقی شهر کرمان مرکز استان کرمان واقع گردیده است. این بخش که ۹/۵٪ مساحت شهرستان کرمان را به خود اختصاص داده است، از شمال به بخش شهداد و چترود، از جنوب به بخش‌های راین و گلباف، از مشرق به شهرستان شهداد و از مغرب به شهرستان باغین و بردسیر محدود می‌باشد و براساس تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۵ دارای ۳ شهر (ماهان، جوپار و محی آباد) و دو دهستان به نام‌های ماهان و قناتغستان و ۷۸ سکونتگاه روستایی دارای سکنه می‌باشد. لازم به ذکر است که این بخش ۱۴/۲٪ روستاهای شهرستان کرمان را در خود جای داده است. (جدول ۲).

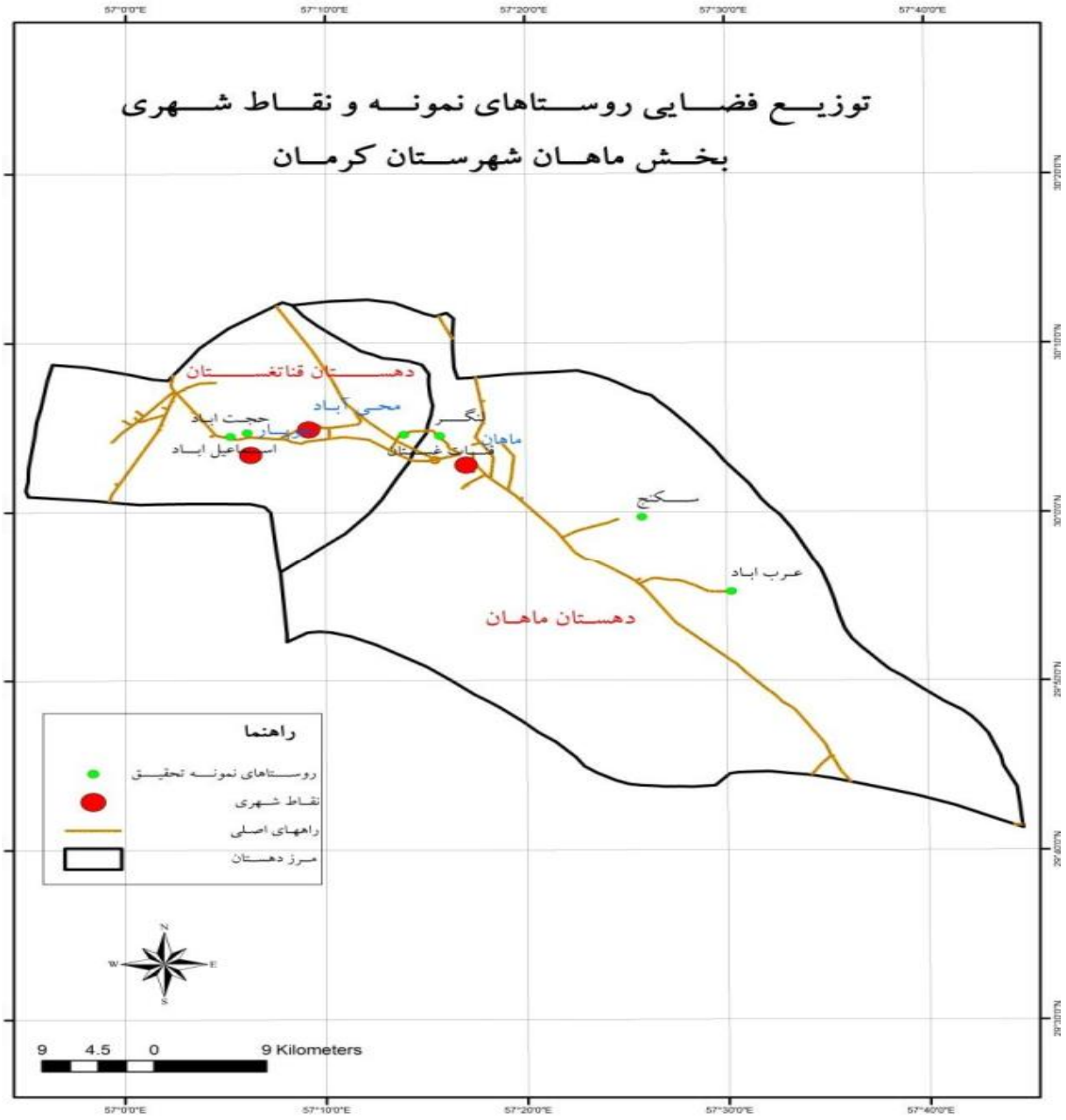

شکل ۱: نقشه و موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌های پژوهش

به منظور تدوین راهبردهای توسعه اقتصادی این منطقه از الگوی جامع برنامه ریزی راهبردی استفاده شده است: مرحله نخست این تکنیک تعیین چشم انداز و تدوین هدف می‌باشد سپس با ورود داده‌ها به بررسی عوامل داخلی و تشکیل ماتریس (IFE) با ضرایب و رتبه بندی، به بررسی عوامل خارجی و تشکیل ماتریس (EFE) پرداخته می‌شود بعد از این مرحله زمان مقایسه کردن می‌باشد که به مقایسه ماتریس تهدیدها، فرصت‌ها، نقاط قوت و ضعف (SWOT) و تشکیل ماتریس داخلی و خارجی (LE) پرداخته شده است و در نتیجه تصمیم گیری و اولویت بندی راهبردهای استخراج شده خواهد بود

- **تعیین ضریب اهمیت و رتبه بندی:** در این مرحله تمامی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و تمامی عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) در جداول مربوطه تنظیم شده و باتوجه به نتایج پرسشنامه‌های مربوط به نقطه نظرات مردم، گردشگران و مسئولین که در چند مرحله تجزیه و تحلیل گردیده است به هر عامل ضریب اهمیت نسبت به سایر عوامل و رتبه اختصاص داده می‌شود.

- **ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (LEE):** هدف این مرحله سنجش محیط داخلی ناحیه مورد مطالعه جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت یعنی جنبه‌هایی که راه‌های دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی و اجرای تکالیف آن زمینه‌های مساعد یا بازدارنده دارند مدنظر می‌باشد که در جدول نقاط قوت و ضعف تنظیم شده است.

- **ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (ELE):** هدف این مرحله کنوکاو آثار محیط خارجی در ناحیه مورد مطالعه جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهایی است که ناحیه مورد مطالعه در ارتباط با توسعه گردشگری با آن مواجه است که در جدول (۲) آمده است.

جدول ۲: ماتریس عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری محدوده مورد مطالعه

	نقاط قوت	نقاط ضعف
اجتماعی - فرهنگی	S1 آثار فرهنگی و تاریخی S2 مهمان نوازی و برخورد دوستانه ساکنین منطقه S3 آداب، رسوم و سنت، ها و فرهنگ‌های محلی رایج مردم منطقه S4 معماری فضای های تاریخی S5 زیر ساخت‌ها و امکانات تفریحی S6 وجود امنیت در منطقه S7 معماری خاص و منحصر به فرد خانه‌های روستایی S8 نوع لباس و پوشش مردم منطقه برای جلب توجه گردشگر S9 طبع غذایی و وجود غذاهای محلی متنوع و متفاوت باب میل گردشگر	W1 نبود تبلیغات مناسب برای معرفی و پتانسیل‌های گردشگری منطقه W2 کمبود زیرساخت‌ها و امکانات بهداشتی، رفاهی و اقامتی در منطقه W3 عدم توجه ساکنین منطقه به توسعه پایدار گردشگری و تلاش برای رونق آن W4 عدم توجه به پوشش مناسب محلی و تنوع بخشی یه غذاهای محلی مورد نظر گردشگر

عوامل مدیریتی	S10 اعتقاد مسئولان به گسترش گردشگری و کسب درآمد بیشتر S11 سیاست‌های کلان دولت در زمینه توسعه پایدار گردشگری روستایی S12 حمایت‌های انجام تورهای تفریحی برای توسعه پایدار گردشگری روستایی	W5 عدم توجه مسئولان به گسترش گردشگری و کسب درآمد بیشتر W6 سیاست‌های غلط دولت در زمینه توسعه پایدار گردشگری روستایی W7 عدم حمایت‌های انجام تورهای تفریحی برای توسعه پایدار گردشگری روستایی
اقتصادی - مالی	S13 درآمدزایی از ورود گردشگران به منطقه S14 رفت و آمد گردشگران و ایجاد مشاغل جدید S15 تولید و فراهم نمودن انواع صنایع دستی مورد نظر گردشگران S16 افزایش قیمت زمین و سرمایه‌گذاری در روستا S17 افزایش قیمت املاک و مستغلات	W8 کمبود سرانه نگهداری مراکز فرهنگی W9 اقامت گوتاه گردشگران در منطقه مورد نظر W10 پایین بودن سطح درآمد و زندگی مردم منطقه W11 کمبود برنامه ریزی و حمایت دولت در توسعه پایدار گردشگری W12 عدم سرمایه گذاری در روستا و راکت ماندن فروش املاک، زمین‌ها و مستغلات
عوامل زیست محیطی	S18 افزایش توجه به حفاظت از میراث فرهنگی S19 عدم ترافیک جاده‌ای S20 حفاظت از پوشش گیاهی و جنگلی منطقه گردشگری S21 حفاظت و توجه به حیات و زندگی پرندگان و حیوانات در معرض خطر S22 تنوع آب و هوایی و جاذبه‌های محیطی برای توسعه پایدار گردشگری در منطقه	W13 عدم توجه به حفاظت از میراث فرهنگی W14 عدم توجه ترافیک جاده‌ای W15 عدم حفاظت از پوشش گیاهی و جنگلی منطقه گردشگری W16 عدم حفاظت و توجه به حیات و زندگی پرندگان و حیوانات در معرض خطر W17 آلودگی منابع آب و خاک در منطقه با افزایش مقوله گردشگری
	فرصت‌ها	**تهدیدها**
اجتماعی - فرهنگی	O1 نزدیکی به مرکز استان O2 امکان برگذاری جشنواره برای شناساندن منطقه و جذب گردشگر O3 امکان مشارکت مردمی و بخش خصوصی برای جذب گردشگر و توسعه طرح‌ها و پروژه‌های جذب توریست O4 عبور گردشگران داخلی از مسیرهای اطراف منطقه O5 رفت و آمد گردشگران باعث تبلیغات بیشتر و شناساندن بیشتر منطقه	T1 تخریب زمین‌های کشاورزی برای ساخت و ساز T2 آشنایی کم گردشگران با فرهنگ مردم این منطقه T3 از بین رفتن فرهنگ بومی و محلی با افزایش تعداد گردشگران T4 کمبود برخی از امکانات خرید، فرهنگی و سرگرمی مانند فروشگاه‌های زنجیره‌ای، سینما و...
عوامل مدیریتی	O6 امکان جذب نیروی متخصص و فارغ التحصیل دانشگاه‌ها O7 امکان کاهش تصدی گری دولت بر طرح‌های توسعه پایدار گردشگری O8 حمایت‌های مسئولان از توسعه پایدار گردشگری روستایی	T5 ضعف در بازاریابی و عدم برگشت مجدد گردشگران به منطقه T6 عدم استفاده از سیستم‌های الکترونیکی در معرفی و توسعه پایدار گردشگری روستایی T7 عدم برنامه ریزی برای عدم توسعه پایدار گردشگری روستایی

اقتصادی - مالی	O9 امکان جذب بیشتر سرمایه برای توسعه پایدار گردشگری روستایی O10 امکان ایجاد اشتغال از توسعه پایدار گردشگری روستایی O11 استقبال از کار در بخش‌های مختلف توسعه پایدار گردشگری روستایی	T8 نبود نگرش اقتصادی به بخش گردشگری منطقه T9 افزایش قیمت زمین‌ها و بار مالی در ایجاد و توسعه زیر ساخت‌های گردشگری
عوامل زیست محیطی	O12 خلق چشم انداز کم نظیر در توسعه پایدار گردشگری روستایی O13 ایجاد فرصت مناسب پیش‌روی گردشگران برای حفاظت از محیط زیست منطقه O14 همیاری و همکاری گردشگران برای جمع آوری زباله‌ها و مواد زائد مخرب محیط زیست برای توسعه پایدار گردشگری روستایی منطقه O15 امکان استفاده بهینه از تمام جاذبه‌های متنوع منطقه	T10 وجود مخاطرات طبیعی و زیست محیطی T11 عدم توجه ترافیک جاده‌ای T12 نابودی برخی از گونه‌های گیاهی منطقه T13 نکرانی مردم از آسیب رسانی گردشگران به باغات و درختان T14 تغییرات غیر اصولی کاربری زمین‌های کشاورزی و آسیب رسانی به توسعه پایدار گردشگری منطقه T15 وجود جاده‌های بعضاً خطرناک و دو طرفه برای دسترسی گردشگران به جاذبه‌های گردشگری منطقه T16 عدم استفاده بهینه از تمام جاذبه‌های متنوع منطقه

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

جدول ۳: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (قوت‌ها) مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی

	عوامل داخلی (قوت‌ها)	امتیاز	رتبه	ضریب
S1	آثار فرهنگی و تاریخی	./.۲۳	۴	./.۰۷
S2	مهمان نوازی و برخورد دوستانه ساکنین منطقه	./.۱۴	۲	./.۰۴
S3	آداب، رسوم و سنت، ها و فرهنگ‌های محلی رایج مردم منطقه	./.۱۷	۴	./.۰۲
S4	معماری فضای های تاریخی	./.۲۲	۱	./.۰۴
S5	زیر ساخت‌ها و امکانات تفریحی	./.۲۰	۳	./.۰۵
S6	وجود امنیت در منطقه	./.۱۹	۱	./.۰۲
S7	معماری خاص و منحصر به فرد خانه‌های روستایی	./.۳۵	۲	./.۰۶
S8	نوع لباس و پوشش مردم منطقه برای جلب توجه گردشگر	./.۳۹	۴	./.۰۴
S9	طبع غذایی و وجود غذاهای محلی متنوع و متفاوت باب میل گردشگر	./.۲۳	۲	./.۰۳
S10	اعتقاد مسئولان به گسترش گردشگری و کسب درآمد بیشتر	./.۱۴	۳	./.۰۹
S11	سیاست‌های کلان دولت در زمینه توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۱۱	۳	./.۰۷
S12	حمایت‌های انجام تورهای تفریحی برای توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۱۰	۱	./.۰۲
S13	درآمدزایی از ورود گردشگران به منطقه	./.۱۸	۲	./.۰۳
S14	رفت و آمد گردشگران و ایجاد مشاغل جدید	./.۲۸	۳	./.۰۴
S15	تولید و فراهم نمودن انواع صنایع دستی مورد نظر گردشگران	./.۲۶	۴	./.۰۶
S16	افزایش قیمت زمین و سرمایه‌گذاری در روستا	./.۳۷	۴	./.۰۱

S17	افزایش قیمت املاک و مستغلات	./.۲۵	۴	./.۰۴
S18	افزایش توجه به حفاظت از میراث فرهنگی	./.۲۷	۲	./.۰۶
S19	عدم ترافیک جاده‌ای	./.۳۱	۳	./.۰۴
S20	حفاظت از پوشش گیاهی و جنگلی منطقه گردشگری	./.۲۹	۱	./.۰۱
S21	حفاظت و توجه به حیات و زندگی پرندگان و حیوانات در معرض خطر	./.۲۴	۳	./.۰۵
S22	تنوع آب و هوایی و جاذبه‌های محیطی برای توسعه پایدار گردشگری در منطقه	./.۲۱	۲	./.۰۳

جدول ۴: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (ضعف‌ها) توسعه پایدار گردشگری روستایی

	عوامل داخلی (قوت‌ها)	امتیاز	رتبه	ضریب
W1	نبود تبلیغات مناسب برای معرفی و پتانسیل‌های گردشگری منطقه	./.۰۹	۳	./.۰۶
W2	کمبود زیرساخت‌ها و امکانات بهداشتی، رفاهی و اقامتی در منطقه	./.۱۸	۲	./.۰۶
W3	عدم توجه ساکنین منطقه به توسعه پایدار گردشگری و تلاش برای رونق آن	./.۰۹	۲	./.۰۴
W4	عدم توجه به پوشش مناسب محلی و تنوع بخشی یه غذاهای محلی مورد نظر گردشگر	./.۲۲	۳	./.۰۷
W5	عدم توجه مسئولان به گسترش گردشگری و کسب درآمد بیشتر	./.۱۴	۴	./.۰۳
W6	سیاست‌های غلط دولت در زمینه توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۱۵	۳	./.۰۶
W7	عدم حمایت‌های انجام تورهای تفریحی برای توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۲۰	۱	./.۰۸
W8	کمبود سرانه نگهداری مراکز فرهنگی	./.۲۸	۳	./.۰۵
W9	اقامت گوتاه گردشگران در منطقه مورد نظر	./.۲۸	۴	./.۰۶
W10	پایین بودن سطح درآمد و زندگی مردم منطقه	./.۱۶	۲	./.۰۳
W11	کمبود برنامه ریزی و حمایت دولت در توسعه پایدار گردشگری	./.۱۹	۴	./.۰۶
W12	عدم سرمایه گذاری در روستا و راکت ماندن فروش املاک، زمین‌ها و مستغلات	./.۲۰	۳	./.۰۲
W13	عدم توجه به حفاظت از میراث فرهنگی	./.۱۳	۴	./.۰۹
W14	عدم توجه ترافیک جاده‌ای	./.۲۸	۳	./.۰۶
W15	عدم حفاظت از پوشش گیاهی و جنگلی منطقه گردشگری	./.۲۳	۴	./.۰۸
W16	عدم حفاظت و توجه به حیات و زندگی پرندگان و حیوانات در معرض خطر	./.۱۷	۲	./.۰۷
W17	آلودگی منابع آب و خاک در منطقه با افزایش مقوله گردشگری	./.۰۶	۳	./.۰۶
	مجموع امتیازات (نقاط قوت و ضعف)	**۲**		**۳/۵۶**

جدول ۵: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (فرصت‌ها) توسعه پایدار گردشگری روستایی

	عوامل خارجی (فرصت‌ها)	امتیاز	رتبه	ضریب
O1	نزدیکی به مرکز استان	./.۶۵	۴	./.۱۷
O2	امکان برگذاری جشنواره برای شناساندن منطقه و جذب گردشگر	./.۴۸	۳	./.۰۹
O3	امکان مشارکت مردمی و بخش خصوصی برای جذب گردشگر و توسعه طرح‌ها و پروژه‌های جذب توریست	./.۲۹	۴	./.۰۶
O4	عبور گردشگران داخلی از مسیرهای اطراف منطقه	./.۱۲	۳	./.۰۷
O5	رفت و آمد گردشگران باعث تبلیغات بیشتر و شناساندن بیشتر منطقه	./.۰۹	۴	./.۱۳
O6	امکان جذب نیروی متخصص و فارغ التحصیل دانشگاه‌ها	./.۳۵	۳	./.۲۶
O7	امکان کاهش تصدی گری دولت بر طرح‌های توسعه پایدار گردشگری	./.۵۰	۱	./.۲۸
O8	حمایت‌های مسئولان از توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۶۸	۴	./.۱۵
O9	امکان جذب بیشتر سرمایه برای توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۵۶	۴	./.۰۶
O10	امکان ایجاد اشتغال از توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۵۳	۲	./.۰۹
O11	استقبال از کار در بخش‌های مختلف توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۳۹	۴	./.۱۶
O12	خلق چشم انداز کم نظیر در توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۴۴	۳	./.۰۹
O13	ایجاد فرصت مناسب پیش‌روی گردشگران برای حفاظت از محیط زیست منطقه	./.۳۳	۲	./.۰۹
O14	همیاری و همکاری گردشگران برای جمع آوری زباله‌ها و مواد زائد مخرب محیط زیست برای توسعه پایدار گردشگری روستایی منطقه	./.۴۸	۳	./.۱۶
O15	امکان استفاده بهینه از تمام جاذبه‌های متنوع منطقه	./.۱۳	۳	./.۱۱

جدول ۶: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (تهدیدها) توسعه پایدار گردشگری روستایی

	عوامل داخلی (قوت‌ها)	امتیاز	رتبه	ضریب
T1	تخریب زمین‌های کشاورزی برای ساخت و ساز	./.۶۳	۴	./.۰۷
T 2	آشنایی کم گردشگران با فرهنگ مردم این منطقه	./.۱۶	۳	./.۰۴
T 3	از بین رفتن فرهنگ بومی و محلی با افزایش تعداد گردشگران	./.۱۴	۴	./.۰۲
T 4	کمبود برخی از امکانات خرید، فرهنگی و سرگرمی مانند فروشگاه‌های زنجیره‌ای، سینما و...	./.۱۹	۳	./.۰۴
T 5	ضعف در بازاریابی و عدم برگشت مجدد گردشگران به منطقه	./.۲۱	۳	./.۰۵
T 6	عدم استفاده از سیستم‌های الکترونیکی در معرفی و توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۱۸	۱	./.۰۲
T7	عدم برنامه ریزی برای عدم توسعه پایدار گردشگری روستایی	./.۱۵	۲	./.۰۶
T8	نبود نگرش اقتصادی به بخش گردشگری منطقه	./.۱۹	۳	./.۰۴
T9	افزایش قیمت زمین‌ها و بار مالی در ایجاد و توسعه زیر ساخت‌های گردشگری	./.۱۳	۲	./.۰۳
T10	وجود مخاطرات طبیعی و زیست محیطی	./.۲۴	۴	./.۰۹
T11	عدم توجه ترافیک جاده‌ای	./.۱۱	۳	./.۰۷
T12	نابودی برخی از گونه‌های گیاهی منطقه	./.۱۳	۱	./.۰۲

T13	نکرانی مردم از آسیب رسانی گردشگران به باغات و درختان	۰/۱۰	۲	۰/۰۳
T14	تغییرات غیر اصولی کاربری زمین‌های کشاورزی و آسیب رسانی به توسعه پایدار گردشگری منطقه	۰/۳۸	۲	۰/۰۴
T15	وجود جاده‌های بعضاً خطرناک و دو طرفه برای دسترسی گردشگران به جاذبه‌های گردشگری منطقه	۰/۲۳	۳	۰/۰۶
T16	عدم استفاده بهینه از تمام جاذبه‌های متنوع منطقه	۰/۲۷	۳	۰/۰۱
مجموع امتیاز (فرصت‌ها و تهدیدها)		**۲**		**۴/۶**

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

جدول ۷: تعیین اولویت نهائی شاخص‌های ماتریس SWOT با تکنیک AHP

معیارها	نماد	وزن معیارها	زیرمعیارها	نماد	وزن اولیه زیر معیارها	وزن نهایی زیر معیارها
نقاط قوت	S	۰/۴۳	آثار فرهنگی و تاریخی	S1	۰/۲۸	۰/۲۶
			مهمان نوازی و برخورد دوستانه ساکنین منطقه	S2	۰/۲۵	۰/۲۶
			آداب، رسوم و سنت، ها و فرهنگ‌های محلی رایج مردم منطقه	S3	۰/۲۵	۰/۱۹
			معماری فضای های تاریخی	S4	۰/۳۶	۰/۳۱
			زیر ساخت‌ها و امکانات تفریحی	S5	۰/۲۴	۰/۲۶
			وجود امنیت در منطقه	S6	۰/۱۶	۰/۲۱
			معماری خاص و منحصر به فرد خانه‌های روستایی	S7	۰/۲۷	۰/۲۰
			نوع لباس و پوشش مردم منطقه برای جلب توجه گردشگر	S8	۰/۱۹	۰/۱۷
			طبع غذایی و وجود غذاهای محلی متنوع و متفاوت باب میل گردشگر	S9	۰/۲۷	۰/۲۶
			اعتقاد مسئولان به گسترش گردشگری و کسب درآمد بیشتر	S10	۰/۲۸	۰/۲۷
			سیاست‌های کلان دولت در زمینه توسعه پایدار گردشگری روستایی	S11	۰/۳۵	۰/۲۳
			حمایت‌های انجام تورهای تفریحی برای توسعه پایدار گردشگری روستایی	S12	۰/۲۹	۰/۱۸
			درآمدزایی از ورود گردشگران به منطقه	S13	۰/۲۵	۰/۲۲
			رفت و آمد گردشگران و ایجاد مشاغل جدید	S14	۰/۱۶	۰/۲۵
			تولید و فراهم نمودن انواع صنایع دستی مورد نظر گردشگران	S15	۰/۱۷	۰/۲۱
			افزایش قیمت زمین و سرمایه گذاری در روستا	S16	۰/۲۲	۰/۲۳
			افزایش قیمت املاک و مستغلات	S17	۰/۲۱	۰/۲۵
			افزایش توجه به حفاظت از میراث فرهنگی	S18	۰/۲۶	۰/۱۶
			عدم ترافیک جاده‌ای	S19	۰/۱۳	۰/۱۷
			حفاظت از پوشش گیاهی و جنگلی منطقه	S20	۰/۲۳	۰/۲۵

معیارها	نماد	وزن معیارها	زیرمعیارها	نماد	وزن اولیه زیر معیارها	وزن نهایی زیر معیارها
			گردشگری			
			حفاظت و توجه به حیات و زندگی پرندگان و حیوانات در معرض خطر	S21	./.۲۳	./.۲۳
			تنوع آب و هوایی و جاذبه‌های محیطی برای توسعه پایدار گردشگری در منطقه	S22	./.۳۵	./.۳۳
نقاط ضعف	W	./.۴۶	نبود تبلیغات مناسب برای معرفی و پتانسیل‌های گردشگری منطقه	W1	./.۳۷	./.۳۵
			کمبود زیرساخت‌ها و امکانات بهداشتی، رفاهی و اقامتی در منطقه	W2	./.۳۵	./.۳۵
			عدم توجه ساکنین منطقه به توسعه پایدار گردشگری و تلاش برای رونق آن	W3	./.۳۵	./.۳۹
			عدم توجه به پوشش مناسب محلی و تنوع بخشی یه غذاهای محلی مورد نظر گردشگر	W4	./.۴۲	./.۴۱
			عدم توجه مسئولان به گسترش گردشگری و کسب درآمد بیشتر	W5	./.۳۹	./.۲۵
			سیاست‌های غلط دولت در زمینه توسعه پایدار گردشگری روستایی	W6	./.۳۵	./.۲۷
			عدم حمایت‌های انجام تورهای تفریحی برای توسعه پایدار گردشگری روستایی	W7	./.۲۶	./.۳۲
			کمبود سرانه نگهداری مراکز فرهنگی	W8	./.۲۱	./.۲۳
			اقامت گوتاه گردشگران در منطقه مورد نظر	W9	./.۱۹	./.۳۱
			پایین بودن سطح درآمد و زندگی مردم منطقه	W10	./.۳۶	./.۲۱
			کمبود برنامه ریزی و حمایت دولت در توسعه پایدار گردشگری	W11	./.۳۷	./.۳۶
			عدم سرمایه گذاری در روستا و راکت ماندن فروش املاک، زمین‌ها و مستغلات	W12	./.۳۶	./.۲۸
			عدم توجه به حفاظت از میراث فرهنگی	W13	./.۳۱	./.۳۲
			عدم توجه ترافیک جاده‌ای	W14	./.۲۹	./.۳۶
			عدم حفاظت از پوشش گیاهی و جنگلی منطقه گردشگری	W15	./.۴۳	./.۴۰
			عدم حفاظت و توجه به حیات و زندگی پرندگان و حیوانات در معرض خطر	W16	./.۳۷	./.۳۹
			آلودگی منابع آب و خاک در منطقه با افزایش مقوله گردشگری	W17	./.۴۴	./.۳۹
فرصت‌ها	O	./.۴۴	نزدیکی به مرکز استان	O1	./.۳۹	./.۳۸
			امکان برگذاری جشنواره برای شناساندن منطقه و جذب گردشگر	O2	./.۴۴	./.۳۸
			امکان مشارکت مردمی و بخش خصوصی برای	O3	./.۳۹	./.۳۵

معیارها	نماد	وزن معیارها	زیرمعیارها	نماد	وزن اولیه زیر معیارها	وزن نهایی زیر معیارها
			جذب گردشگر و توسعه طرح‌ها و پروژه‌های جذب توریست			
			عبور گردشگران داخلی از مسیرهای اطراف منطقه	O4	./.۴۰	./.۴۹
			رفت و آمد گردشگران باعث تبلیغات بیشتر و شناساندن بیشتر منطقه	O5	./.۴۱	./.۳۵
			امکان جذب نیروی متخصص و فارغ التحصیل دانشگاه‌ها	O6	./.۴۲	./.۴۰
			امکان کاهش تصدی گری دولت بر طرح‌های توسعه پایدار گردشگری	O7	./.۴۳	./.۳۵
			حمایت‌های مسئولان از توسعه پایدار گردشگری روستایی	O8	./.۳۵	./.۴۶
			امکان جذب بیشتر سرمایه برای توسعه پایدار گردشگری روستایی	O9	./.۴۴	./.۵۷
			امکان ایجاد اشتغال از توسعه پایدار گردشگری روستایی	O10	./.۴۰	./.۳۵
			استقبال از کار در بخش‌های مختلف توسعه پایدار گردشگری روستایی	O11	./.۴۱	./.۴۷
			خلق چشم انداز کم نظیر در توسعه پایدار گردشگری روستایی	O12	./.۴۵	./.۴۶
			ایجاد فرصت مناسب پیش‌روی گردشگران برای حفاظت از محیط زیست منطقه	O13	./.۴۴	./.۴۵
			همیاری و همکاری گردشگران برای جمع آوری زباله‌ها و مواد زائد مخرب محیط زیست برای توسعه پایدار گردشگری روستایی منطقه	O14	./.۳۹	./.۳۸
			امکان استفاده بهینه از تمام جاذبه‌های متنوع منطقه	O15	./.۴۱	./.۴۳
تهدیدها	T	./.۵۳	تخریب زمین‌های کشاورزی برای ساخت و ساز	T1	./.۴۸	./.۵۲
			آشنایی کم گردشگران با فرهنگ مردم این منطقه	T2	./.۵۲	./.۴۹
			از بین رفتن فرهنگ بومی و محلی با افزایش تعداد گردشگران	T3	./.۴۸	./.۴۷
			کمبود برخی از امکانات خرید، فرهنگی و سرگرمی مانند فروشگاه‌های زنجیره‌ای، سینما و...	T4	./.۵۴	./.۵۲
			ضعف در بازاریابی و عدم برگشت مجدد گردشگران به منطقه	T5	./.۴۳	./.۴۸
			عدم استفاده از سیستم‌های الکترونیکی در معرفی و توسعه پایدار گردشگری روستایی	T6	./.۵۱	./.۵۳
			عدم برنامه ریزی برای عدم توسعه پایدار گردشگری روستایی	T7	./.۵۳	./.۵۰
			نبود نگرش اقتصادی به بخش گردشگری منطقه	T8	./.۴۶	./.۵۴

معیارها	نماد	وزن معیارها	زیرمعیارها	نماد	وزن اولیه زیر معیارها	وزن نهایی زیر معیارها
			افزایش قیمت زمین‌ها و بار مالی در ایجاد و توسعه زیر ساخت‌های گردشگری	T9	/.۵۳	/.۵۰
			وجود مخاطرات طبیعی و زیست محیطی	T10	/.۵۱	/.۴۸
			عدم توجه ترافیک جاده‌ای	T11	/.۴۷	/.۴۴
			نابودی برخی از گونه‌های گیاهی منطقه	T12	/.۴۹	/.۵۲
			نگرانی مردم از آسیب رسانی گردشگران به باغات و درختان	T13	/.۵۴	/.۵۲
			تغییرات غیر اصولی کاربری زمین‌های کشاورزی و آسیب رسانی به توسعه پایدار گردشگری منطقه	T14	/.۴۶	/.۵۵
			وجود جاده‌های بعضاً خطرناک و دو طرفه برای دسترسی گردشگران به جاذبه‌های گردشگری منطقه	T15	/.۵۰	/.۵۱
			عدم استفاده بهینه از تمام جاذبه‌های متنوع منطقه	T16	/.۴۶	/.۴۷

بنابراین بر اساس خروجی نهایی روش AHP می‌توان گفت شاخص" امکان جذب بیشتر سرمایه برای توسعه پایدار گردشگری روستایی " با وزن نهایی ۵۷/. در اولویت اول، شاخص" تغییرات غیر اصولی کاربری زمین‌های کشاورزی و آسیب رسانی به توسعه پایدار گردشگری منطقه "با وزن نهایی ۵۵/. در اولویت دوم و شاخص" نبود نگرش اقتصادی به بخش گردشگری منطقه " با وزن ۵۴/. در اولویت سوم این عوامل قرار می‌گیرد.

بحث و نتیجه گیری

گردشگری روستایی در بسیاری از کشورها, رو به توسعه گذاشته و روز به روز بر اهمیت آن افزوده می‌شود که ناشی از ر کود اقتصادی در سطح روستاها می‌باشد. روستاهای کشور ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و با رکود بخش کشاورزی در چند دهه اخیر, ضرورت توجه به منابع درآمدی همچون گردشگری بیش از پیش اهمیت یافته است. امروزه توجه به موضوع گردشگری امتیازات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی قابل ملاحظه‌ای برای نواحی روستایی و کمتر توسعه‌یافته از طریق توسعه درآمدی و زیرساختی ایجاد می‌نماید و از طرف دیگر با اتکا به ویژگی‌ها و تاثیرات خود می‌تواند به گونه‌ای کاملاً مؤثر در تحرک و پویایی بخش‌های مختلف اقتصادی جوامع محلی، به توسعه نواحی روستایی کمک نماید. توسعه روستایی را می‌توان اینگونه تعریف کردکه به مردم روستا کمک می‌کند تا اولویت‌ها را در جوامع خود از طریق نهادهای مؤثر و دموکراتیک، با فراهم کردن ظرفیت‌های محلی تعیین کنند. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اساسی و خدمات اجتماعی، عدالت، برابری و امنیت، مقابله با بی عدالتی‌های گذشته و تأمین امنیت جمعیت روستایی و در نهایت منجر به بهبود توسعه پایدار گردشگری و در نهایت بهبود کیفیت زندگی روستاییان، به ویژه فقرا می‌شود.

از آنجاکه توانمندسازی روستایی از طریق توسعه پایدار گردشگری در روستاها و از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل کشاورزی می‌تواند با افزایش درآمد خانوارهای روستایی، ایجاد اشتغال و تشویق تولید محصولات کشاورزی و صنایع

دستی، به عنوان راهکاری برای بهبود رشد اقتصادی و اجتماعی در روستا باشد، می‌بایست فرایند برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی مورد توجه قرار گیرد. در این میان تأثیرات مثبت و منفی احتمالی گسترش توریسم در نواحی روستایی بالاخص در منطقه مورد مطالعه یعنی بخش ماهان شهرستان کرمان، باید در انتخاب نوع رویکرد به توسعه توریسم روستایی تأثیرگذار باشد. برای بهره مندی نواحی روستایی این منطقه از منابع و پتانسیل‌های طبیعی و افول بخش کشاورزی در اقتصاد روستایی که افزایش مهاجرت‌های روستایی و کاهش کیفیت زندگی در روستا را به همراه دارد، می‌بایست در قالب چشم‌اندازی جامع و در رویکردی استراتژیک، به ریزی برنامه فرایند توسعه توریسم روستایی و توسعه پایدار گردشگری در روستاها در ایران پرداخته شود. علاوه بر این، ضروری به نظر می‌رسد که در فرایند توسعه پایدار گردشگری در روستاها، حفاظت و نگهداشت محیط زیست، استفاده بهینه و متعادل از منابع طبیعی و دارایی‌های روستایی مورد توجه قرار گیرد تا در قالب فرایند توسعه پایدار گردشگری روستایی، ضمن پاسداشت حقوق آیندگان از مواهب طبیعی روستا، امکان بهبود کیفیت زندگی و معیشت پایدار روستاییان نیز تحقق یابد. باتوجه به تحقیقات میدانی صورت گرفته در منطقه، به منظور ارائه راهکارهایی برای توسعه‌ها و تنگناهای روستاهای مورد مطالعه مورد گردشگری در بخش ماهان شهرستان کرمان در راستای فرایند توسعه پایدار گردشگری روستایی، ظرفیت با استفاده از تکنیک،SWOT شناسایی و مورد ارزیابی قرار گرفت. نتیجه این پژوهش نشان می‌دهد که بخش ماهان شهرستان کرمان با قرارگیری به عنوان مرکز جمعیتی و خدماتی و همچنین به دلیل دارا بودن جاذبه‌های گردشگری بکر از پتانسیل بالایی برای توسعه پایدار گردشگری روستایی برخوردار می‌باشد. همچنین می‌توان بیان داشت در مناطقی همچون بخش ماهان که از یک سو دچار ضعف بنیان‌های توسعه کشاورزی و صنعت هستند و از سوی دیگر پتانسیل‌هایی در زمینه گردشگری دارند، توسعه پایدار گردشگری تنها راه پیشرفت آن محسوب می‌شود. باتوجه به محدودیت‌های مطالعه حاضر، پیشنهاد می‌گردد با تبلیغات وسیع و گسترده تلویزیونی، رادیویی، فضای مجازی، در زمینه ترویج، تبلیغ و معرفی جاذبه‌های گردشگری بخش ماهان برای توسعه پایدار اقدامات شایسته‌ای از سوی مسئولین انجام گیرد. در زمینه زیست‌محیطی، حفاظت و مرمت جاذبه‌های گردشگری، توسعه باغ‌های میوه و کشت درختان مثمر و غیرمثمر در محیط روستاهای بخش ماهان، آموزش و جلب مشارکت مردم روستایی در توسعه گردشگری و حفظ منابع محلی، بهره وری بیشتر از گیاهان در امور مختلف صنعتی و دارویی توصیه می‌شود. در زمینه اقتصادی، مهیا کردن زمینه‌های لازم برای جذب سرمایه گذاری خصوصی با اولویت دادن به ساکنان محلی، اولویت‌بندی طرح‌های گردشگری روستایی با اشتغال‌زائی بالا در محدوده‌ی بخش ماهان، توجه ویژه به صنایع دستی و اقدام لازم در زمینه تدارک محل‌هایی برای خرید آن در مقاصد گردشگری بخش ماهان توصیه می‌شود.

منابع

۱. احمدی، حسین؛ شمس الدینی، علی؛ جعفری نیا، غلامرضا. (۱۴۰۴). تبیین شاخص‌های فرهنگی مؤثر بر توسعهٔ گردشگری در شهرهای صنعتی (مورد مطالعه: شهر عسلویه). فصلنامه گردشگری و توسعه، (۴۳)، ۶۳- ۸۴.

۲. اکبریان رونیزی، سعیدرضا؛ نگهبان، سعید؛ رنجبر، علیرضا. (۱۴۰۴). تحلیل نگرش ذینفعان از پایداری گردشگری خانه‌های دوم در نواحی روستایی پیرامون کلانشهرها. فصلنامه توسعه فضاهای پیراشهری، (۱۵)، ۸۴ – ۱۱۰.

۳. ایمانی، بهرام؛ معدنی، جواد. (۱۴۰۳). نقش مشارکت و توسعه روستایی در گردشگری روستایی و توسعه اشتغال پایدار: بکارگیری شاخص چندکارکردی روستایی. فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، (۶۷)،۱۶۷- ۱۹۶.

٤. پاشایی، پارسا؛ تقدیسی، احمد. (۱۴۰۴). بررسی زیرساخت‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری در شهرستان‌های استان بوشهر. فصلنامه اندیشه‌های نو در علوم جغرافیایی، (۸)، ۴۳- ۶۲.

٥. پورمهدی امیری، مهدی، قاسمی، سید هاشم. (۱۴۰۲). شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه مناطق گردشگری مازندران با رویکرد مشارکتی. فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی،۵(۴)،۲۱۱-۲۳۰.

٦. جوان، فرهاد، حسنوند، علی، عارف نژاد، محسن. (۱۴۰۳). شناسایی تأثیرگذارترین و تأثیرپذیرترین عوامل توسعه گردشگری روستایی در راستای اقتصاد پایدار. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی،۵(۱۵)، ۸۴-۹۸.

۷. دوزنده ضیابری، فاطمه؛ اسعدی، میرمحمد؛ باصولی، مهدی، فلاح تفتی، حامد. (۱۴۰۴). ارائه الگوی کارآفرینی اجتماعی در توسعه گردشگری روستایی در روستاهای هدف گردشگری استان گیلان. فصلنامه ارزش آفرینی در مدیریت کسب و کار، (۱۴)، ۴- ۲۳.

۸. سیف الدینی خالقی، شیوا، جهانبخش، اسماعیل، اسماعیلی، رضا. (۱۴۰۱). بررسی تاثیرات اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی توسعه صنایع دستی و نقش آن در رونق گردشگری استان کرمان. ماهنامه جامعه شناسی سیاسی ایران، ۵(۱۱)، ۱۲۳۰-۱۲۴۷.

۹. شوکتی آمقانی، محمد، سارانی، ولی اله؛ سواری، مسلم. (۱۴۰۴). تدوین راهبردهای توسعه گردشگری روستایی در استان خوزستان. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی،۶(۱۹)، ۵۴- ۷۰.

۱۰. عزیزی، بهراد؛ مطیع حق شناس، نادر؛ رستمعلی زاده، ولی اله. (۱۴۰۴). ترسیم الگوی راهبردی برای تحقق توسعه پایدار روستایی (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان خلخال). فصلنامه پژوهش‌های جامعه شناختی،۱۹(۱)، ۲- ۲۸.

۱۱. علیزاده عباس آبادی، سمیه؛ خزایی پول، مرتضی. (۱۴۰۴). مدیریت گردشگری روستایی در جهت توسعه و شناخت فرهنگ محلی. فصلنامه مطالعات مدیریت و کار آفرینی، (۵۲)، ۸۲- ۹۷.

۱۲. عنابستانی، علی اکبر؛ ذوالفقاری، مرتضی؛ توکلی نیا، جمیله. (۱۴۰۴). تحلیل اثرگذاری رهیافت روستای هوشمند بر پایداری سکونتگاه‌های پیراشهری با رویکرد آینده پژوهی (مطالعه موردی: روستاهای پیرامون کلانشهر تهران). فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، (۴۵)، ۲۶-۵۴.

۱۳. قادری، اسماعیل؛ ضیایی، محمود؛ محمودزاده، سید مجتبی؛ المصطفی، بثینه. (۱۴۰۴). گردشگری بین المللی پس از بحران در دمشق: توسعه، چالش‌ها و فرصت‌ها. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)،۱۵(۱)، ۷۴- ۹۸.

۱٤. کمالی، یحیی. (۱۴۰۰). شناسایی چالش‌های توسعه گردشگری پایدار در استان کرمان. فصلنامه گردشگری و توسعه، ۱۱(۲)، ۱۴۵-۱۶۵.

۱٥. منظم اسماعیل پور، علی؛ رومیانی، احمد؛ عباس رشد، خدیجه؛ امرایی، مهتاب. (۱۴۰۴). تحلیل اثرگذاری حمایت مردم محلی از توسعه روستاهای هدف گردشگری استان زنجان. فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا،۶(۱)، ۱۱۹-۱۳۹.

۱۶.میررحیمی، مهدیه السادات. (۱۴۰۴). تاملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی: (یک مطالعه‌ی سنتزپژوهی). فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند،۲(۱)،۳۶- ۵۴.

17. Byeong Park, D, Kwang-Woo Lee, Hyun-Suk Choi, Yooshik Yoon. (2012). Factors influencing social capital in rural tourism communities in South Korea. Tourism Management,33(6), 1511-1520.
18. Janjua, Z. U. A., Krishnapillai, G., & Rehman, M. (2023). Importance of the sustainability tourism marketing practices: an insight from rural community-based homestays in Malaysia. Journal of Hospitality and Tourism Insights, 6(2), 575-594.
19. Joshi, S., Panzer-Kraus, S., Zerbe, S. & Saurwein, M. (2024). Rural tourism in Europe from a landscape perspective: A systematic review. European Journal of Tourism Research, 36, 3616. https://doi.org/10.54055/ejtr.v36i.3328
20. Ma, D., Sun, D., & Wang, Z. (2024). Exploring the Rural Revitalization Effect under the Interaction of Agro-Tourism Integration and Tourism-Driven Poverty Reduction: Empirical Evidence for China. Land, 13(1), 60.
21. Miller, G & Torres-Delgado, A. (2023). Measuring sustainable tourism: a state of the art review of sustainable tourism indicators, Journal of Sustainable Tourism, 31:7, 1483-1496.
22. Prayitno, G., A Auliah, Ari, I, R, D., Effendi, A., Hayat, A., Delisa, A., Siankwilimba, E., & HiddlestoneMumford, J. (2024). Social capital for sustainable tourism development in Indonesia. Cogent Social Sciences (2024), 10: 2293310.
23. Sadeghi H. O & Seidaiy. S. (2023). Tourism and Rural Development. Rural Areas - Development and Transformations. DOI: 10.5772/intechopen.111400
24. SotákBenedeková,L.Rybárová,J.Tometzová,D.Seňová,A.Rybár,R. (2025).Comprehensive Analysis of Rural Tourism Development: Historical Evolution, Current Trends, andFutureProspects.Sustainability,17,1045.https://doi.org/10.3390/su17031045.
25. Verma, V., Ahlawat, R., Ghai, M., & Bansal, S. (2024). Rural tourism in Himachal Pradesh in transition: Challenges for regional sustainability. Multidisciplinary Reviews, 7(1), 2024010-2024010.
26. Vrana, V. (2023). Sustainable Tourism Development and Innovation: Recent Advances and Challenges. Sustainability, (15), 24-72.
27. Yanan, L., Ismail, M. A., & Aminuddin, A. (2024). How has rural tourism influenced the sustainable development of traditional villages? A systematic literature reviews. Heliyon.